

veggirnar hjá teimum, ið ráddu tá, seinast í 40-unum. Sjálfandi strongdu øll samfeløgini á at byggja upp aftur tann kríghsherjaða heimin, og tað er einki at ivast í, at vreiðin um kríggi og kúgan var so stór, at uppskotini hjá nevndini høvdu fingið undirtøku bæði í býum og fátækum bygðum allastaðni. At yvirlýsingin ikki varð lögð fram til alment orðaskifti var eingin góð byrjan, skuldi tað eydnast at fáa allan heimin at broyta hugsan og virða mannarættindini í verki. Tað tyktist at hava verið so, at stjórnirnar, serliga hjálandastýrini, kappaðust í ST um at stuðla yvirlýsingina, samstundis sum tær vónaðu at fáa frið fyri tí vanliga fólkinum á jarðarteigum og í verksmiðjum, hesi, sum tey næstu tiggjárini skuldu lifa undir brotum á hesa somu yvirlýsing.

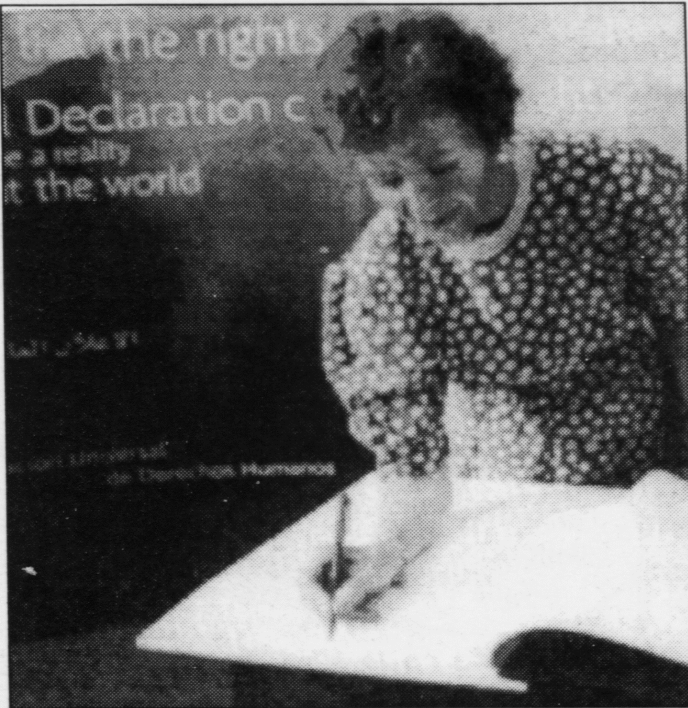
Heimsbardagin og fasismen vóru tær søguligu fyrirtreytirnar, men yvirlýsingin var samstundis ein avbjóðing móti hjálandaveldum og øðrum ódemokratiskum stýrisskipanum. Formælið greiðir frá teimum hugsjónum, ið seta mannarættindini beint inn í hjartað á øllum samfelagslívi. Virðingin fyri hesum rættindum verður lýst sum »støðið undir frælsi, rættvísi og friði«.

Tey »fýra frælsini« hjá Roosevelt (frælsið at siga sína hugsan, trúarfrælsið, frælsið frá ótta og neyð) vórðu søgd at vera »menniskjunnar hægsta mið og mál«. Sjóðarmiðið í formælinum, at harðræði heima hjá sær sjálvum og harðræði út í heiminum eru samantvinnað, varð gjølliga grundgivið.

Sum 20. öld er liðin, hava vit sæð dømi um hetta mynstrið mangastaðni, sum nýliga í Argentina, Iraq, Suðurafríka, Jugoslavia, ið var, og Kongo. Formælið ger greitt, at mannarættindini mugu verja við lógum, um fólk ikki skal verða noytt til »sum evstu ráð at taka til uppreistur móti harðræði og kúgan«.

Hetta tekur av sonnum skordarnar undan øllum harðendum einaræðisstýri. Í greiðum orðum tilskilar yvirlýsingin, at øll menniskju hava »rætt til samfelags- og altjóða skipan, har tey rættindi og frælsi, ið nevnd eru í hesi yvirlýsing, kunnu verða framd út í æsir«. Sostatt áleggur yvirlýsingin teimum ymiskum samfeløgnum at fremja tiltøk í politikki, í rættarviðurskiðum, í skúling og mentan, bæði í egnum landi og landanna millum, sum kunnu tryggja hesar ásetingar »úti í æsir«. Hetta vóru ógvuliga umfangandi mál at seta sær, og tað var eitt veruligt iskoyti til ST-sáttmálan sjálfvan.

Nú skuldi tað nú standa sína roynd. Yvirlýsingin hevði við sær eina fjøld av átøkum, sum skuldu tryggja

Nýggi kommisserinum fyri mannarættindi, Mary Robinson

mannarættindini í verki. Á alheimsstøði hava teir ymisk ST-stovnar ment seg síðani 1948. Aftur at teimum ymisku kunngerðunum og øðrum felags fyriskipanum um mannarættindi (t.d. minstukrøv til lögreglu og fongsling) er nú eitt samanhangandi samstarv skipað og góðkent av flestu stjórnunum. Hetta umfatar teir tveir høvuðssáttmálar um mannarættindi og fleiri samtyktir, so sum samtyktin móti píning. Arbeiðið við skipanum og reglugerðum mennist. Stovnssetingin av embætinum sum hákommisserur fyri mannarættindi og royndin at skipa ein alheims dómstól í revsimál-

Lauger, tá ið hann setti nevndina fyri mannarættindum í 1946, »hefur skapað figgarligar skipanir, ið leggja ótolandi byrðar á annars fræls fólk«. At enda fekk hugsanin um at fáa figgarlig, sosial og mentunarlig rættindi við í yvirlýsingina breiða undirtøku. Hetta var at geva teimum almennu mannarættindum eina nýggja dimensjón. Tey ymisku rættindini eru týðiliga samanbundin, tí tey koma øll frá sama hugtakinum um javnrætt. Mannsømilig kor kunnu ikki vera har, ið »ótolandi byrðar« liggja á fólk.

Hesi rættindini til vælferð og arbeiði (herundir somu

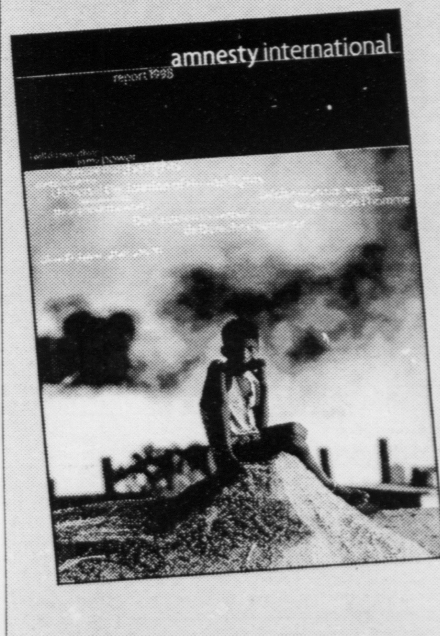
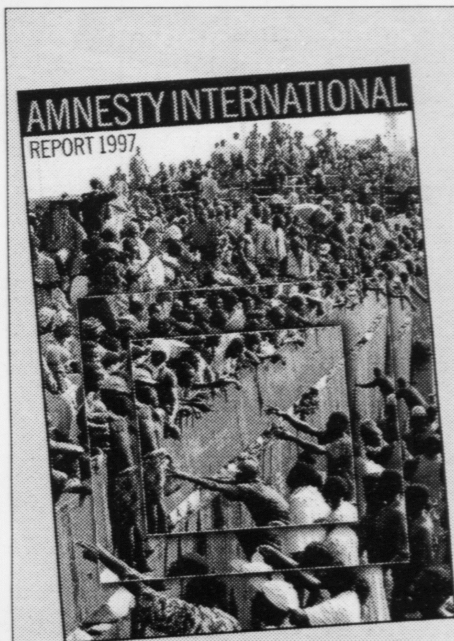
bólkum mótvegis stjórnarvaldinum. Men tað setti eisini upp skyldurnar hjá borgarunum mótvegis lógligum myndugleika, herundir virðingin fyri rættindum hjá øðrum. Yvirlýsingin roknar við, at stjórnir (og borgarar) fóru at gera eftir ásetingunum. Men hvussu kundi ST ella ein einstaklingur vita, um ein stjórn virdi hesar ásetingar »úti í æsir«? Í yvirlýsingini var eingin eftirlitsskipan, og hóast avgjörðar orðingar eru í henni, so lá tað til seinni samtyktir og sáttmálar og til stovnarar undir ST at taka avgerðir um henda spurning.

Tað hevði við sær, at í

hon ikki gjørt enda á kúging av menniskjum. Men hon er eitt stavnhal, eitt lyftu og ein avbjóðing. Tá ið brot vórðu gjørd, kundu stjórnir nú ikki longur vísa til innanhýsis viðurskipti, sum eingin uttanfrá hevði rætt at leggja seg út. Yvirlýsingin áleggur tiltøk og leggur ábyrgdina fyri mannarættindunum á øll lið í samfelagnum: Einstaklingar, felagsskapir, stjórnir og altjóða stovnar. Fyri okkum í Amnesty International er avbjóðingin framhaldandi at kunna vera ein livandi partur í tí upplýsandi ar-

beiðinum og at halda fast um rættin til eina »samfelagsliga, altjóða skipan, har tey rættindi og frælsi, ið nevnd eru í hesi yvirlýsing, kunnu verða framd út í æsir«.

Dr. Andrew Ladley er lektari í jura á universitetinum í Wellington í New Zealandi. Hann hevur arbeitt fyri ST í Kambodia og fyri Bretska Samveldið í Suðurafríka og Gambia. Sum limur í Amnesty í New Zealandi hevur hann verið við í kanningarferðum til Vestursamoa og Bosnia.

»Fyri okkum í Amnesty International er avbjóðingin framhaldandi at kunna vera ein livandi partur í tí upplýsandi arbeiðinum og at halda fast um rættin til eina »samfelagsliga, altjóða skipan, har tey rættindi og frælsi, ið nevnd eru í hesi yvirlýsing, kunnu verða framd út í æsir«.

um eru týðandi dømi.

Men yvirlýsingin fekk eisini týðning, tí hon víðurkendi hugtakið um mánasømd, tað sum nú kallast »tey figgarligu, sosialu og mentunarligu rættindini«. Hetta vóru rættindi, sum Sovjetsamveldið og tess sameindu lögdu serligan dent á orðaskiftinum. Men Roosevelt hevði longu tá talað fyri, at stjórnirnar høvdu skyldu at verja sínar borgarar móti fátækradømi (frælsi frá neyð).

Harumframt var tað viðurkent, at ídnaðarmenningin, við orðunum hjá Henri

løn fyri sama arbeiði, til frítt, tryggja lívsumstøður, skúlagongd og mentan hanga saman sum ein skipan í fleiri liðum, ið tað liggur á stjórnunum og ST at tryggja. Hetta var fyrsta stig ið í tí seinna orðaskiftinum um býti av ábyrgd millum tey ríku og tey fátæku londunum. So sum málið um norður/suðurviðurskiptini vísir, stendur hetta orðaskiftið við.

Tær avgerandi ásetingarnar í yvirlýsingini staðfestu fyri fyrstu ferð í einum heimsumfatandi skjali rættindini hjá einstaklingum og

øllum førum nakrar stjórnir mettu yvirlýsingina at vera bara vegleiðandi. Hetta sjónarmið kann ikki góðkennast sambært altjóða lóg, tí yvirlýsingin er útgreiningin av hugtakinum um mannarættindi í sjálvum ST-skjalinum, og at halda reglurnar í hesum skjali er tann grundleggjandi skyldan hjá einum landi, sum er limur í ST.

Yvirlýsingin stendur sostatt framvegis sterk sum tann felags varðin fyri mannarættindum, reistur av fólkasløgnum um allan heim. Í sær sjálvum hevur